ԵՒՐՈՊԱ

Տպագրական Լուրեր

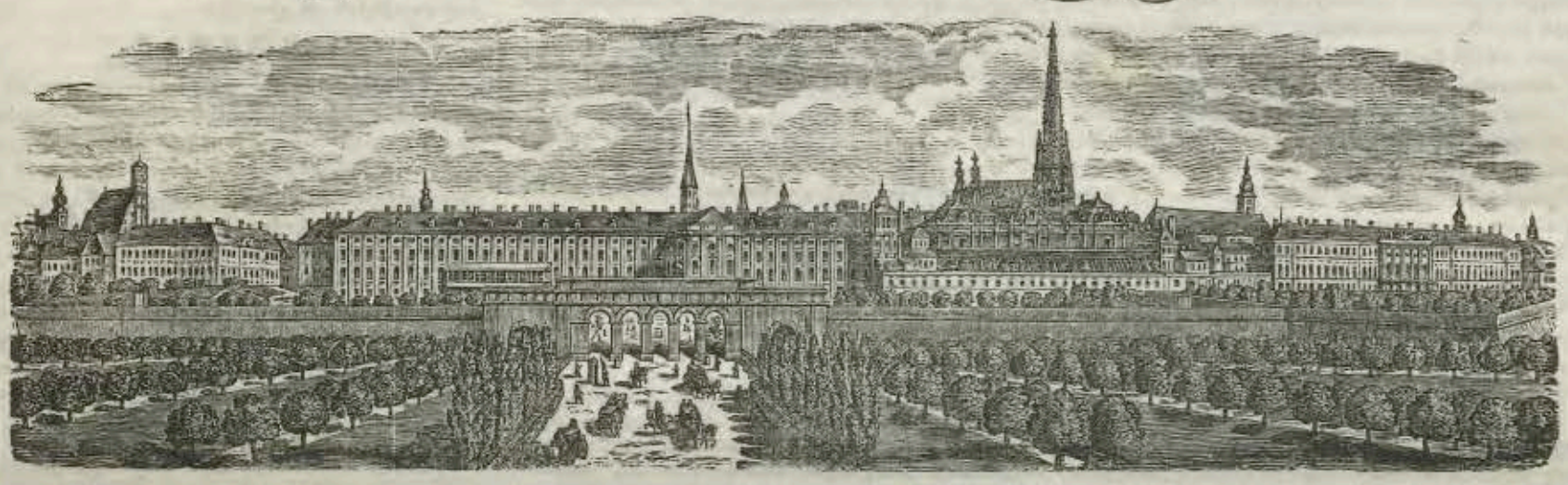

Թիւ 10 — **7 ՄԱՐՏԻ (23 ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ)** — **1853**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՍՏՐԻԱ. Կայսեր առաջնորդեալն վճռակը։ Իր կնոջն ազատագնդերուն վարչութիւնը։ Թարգմանութիւնք։ Իտալացի ոստրապանին մէկ յայտարարութիւնը։

ԳԱՂԼԻԱ. Տէրութիւնն խորհրդոյ առեանը կը ժողովի։ Կայսրութիւնն ուրուած ազերբայջանները։ Երիտ մանկոյ Գաղղիոյ կը մերժուին։ Օրէնդիր ժողովը։

ԱՆԳԼԻԱ. Խորհրդատոցի խաղերը։ Ռուսաստան գրոյց պատմութեան կը փախուի։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. Մինչեւ Նոր Լուսերն մէկ հաստատուած։

ՀՈՒՍԻԱՅԻ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ. Նոր կարգադրութիւն։

ՍՊԱՆԻԱ. Մարդինէզ ոչ էլ Լոպա։

ՀԵԼՈՒԵՏԻԱ. Աւստրիայի հետ նոր խնդիրը։

ՄԱՆՐԱԼՈՒՐՔ։

ՌՈՍԻԱՅԻ ԵՒ ՏՈՒՐՔԻԱՅԻ ԱՋԽԱՏՈՒԹԻՒՆ. Լորդ Քամբրիկոնեան։ Թ. (Շարունակութիւն։)

ԿՐԹԱՍԷՐՆ. Կարդալիկ Հարանական եկեղեցւոյն վերջին հարիւր տարուան գեղեցիկը։ (Վերջ։)

ԱՒՍՏՐԻԱ

ՎԻԵՆՆԱ, ՄԵՐՏԻ 6

Ինչպէս եւ մեծապատ. կայսեր առաջնորդութիւնը շուտով կը յաւաջանայ, այնպէս որ ինք տէրութեան մեծ գործերուն վրայ սկսաւ քիչ քիչ զբաղիլ։ Ի վերայ այսր ամենայնի դեռ խնայել սովորելով իր տկարութեանը, մանաւանդ աչքայ տկարութեան, որոնց ցիրերը ծածկեն տրուած հարուածով սատակ ցնցուած են, իր մեծ հօրեղբօր (Կարլոս արքիդքսին) որդին Փուլհելմոս արքիդուքսը (որն որ Տիւռանեան կալգի կրնար եւ է) իրեն աւժանակեայ տեղակալ դրաւ եւ իշխանութիւն տուաւ որ յոնուն կայսեր՝ տէրութեան գործերը հոգայ եւ իրեն ծանուցանէ։ — Կայսրը հիմայ դիւեթ բոլորովին առողջացած է, այնպէս որ երէկուընէ սկսեալ՝ ալ իր առողջութեան վիճակին վրայ լուր չկան տոմակ գրուր չիտրուիր։ Մարտի 9ին իր առջի անգամ՝ դուրս ելլելուն հանդէսը պիտի՝ որ կատարուի։

— Կայսրը իրեն օգնական սպարապետ անուանեալ Օ'Տաննել կոմսին՝ որ սպանեալ ուղղին ոճիրը խափանեց եւ ինք զինք մահուան վտանգի մէջ դնելով՝ կայսեր վերջին արիւնը ծծեց, որ եթէ թունաւոր դանակով վիրաւորուած է նէ՝ թունաւորելէն ազատի, Սուրբ Էմոլոսոսի շքանշանը շնորհեց։ — Նոյնպէս Է'դէնուոյի տնուանով քաղաքացւոյ մը՝ որն որ ըստ պատահման հան գտնուելով՝ մարդասպանը բռնելու եւ զսպելու շատ օգնած էր, անձամբ Փրանկֆուրտոս Յովսէփ անուն կարգին նշանը կախեց։

— Մեծապատ. կայսեր երկրորդ եղբայրը բարձրագոյն Ալբրիգուքս Փերտինանտ Մաքս ամսոյս 2ին յայտարարութիւն մը տուաւ, որով Աւստրիայի ժողովուրդը կը հրաւիրէ, որ ի շնորհակալութիւն եւ յուրախութիւն կայսեր կենաց ազատութեանը՝ իրենց նպաստաւորութեամբ յիշատակարան մը կանգնի, եւ ան բանիս պատշաճ եւ վայելուչ կը համարի Վիեննա քաղքին մէջ Աստուծոյ հոյակապ տուն մը կանգնել, որն որ Աւստրիայի ժողովրդեան կողմանէ Աստուծոյ ըլլայ՝ իբր արքիդուքսը յանձն առաւ, առանցին ըլլալ՝ իր անձնական քսակէն 10,000 ֆի. տալով։ Դոյն վարձանի համար հինգ յանձնաժողովական ժողովք մը դրուեցաւ, ուրուն պահերէցն է ինք եւ խորհրդականները Գիենպի Գերաց. արքեպիսկոպոսը, Սեքաւի (Պապի) Գերաց. եպիսկոպոսը, ներքին գործոց եւ կրթութեան պաշտօնեայք, Սորբոնի Աւստրիայի կուսակալը։ Լիմինկէրը եւ Վիեննայի քաղաքապետը։ Տէրութեան բովանդակ գաւառներէն եպիսկոպոսներուն եւ կուսակալներուն ձեւոք օգնութեան գրամ պիտի՝ որ ժողովի։ Մէկ քանի օրուան մէջ միայն Վիեննա ժողոված սակին գումարը 204,000 ֆիորինն անցաւ, որուն մէջ միայն կայսերական ընտանիքը 32,000 ֆի. տուաւ։

— Պարարտիս Իսահակեանի փետրուարի 18ին Վիեննայի մէջ յայտարարութիւն մը հանելով՝ կայսեր նոյն տարին 18ին ըրած որոշման համեմատ՝ կը հրամայէ, որ Լանդպտուեան-Վիեննական թագաւորութեան երկիրներէն եկող ամէն քաղաքական փոխատականաց բոլոր շարժական ու անշարժ ինչքերը փետրուարի 18էն սկսեալ, պատանդեալ ու տէրութիւնէ դրաւեալ են։ Փոխատականներուն ոչ եւ իցէ գործակալը խիստ կը պատուիրի՝ իրեն յանձնուած գրամագլուխը կամ ինչ եւ իցէ արժէքը տէրութեան տանելէ, ապա թէ ոչ՝ առջի անգամ՝ ասոր դէմ՝ ընելուն՝ նոյնչափ մին ալ իր քսակէն կը տուժէ, իսկ երկրորդ անգամուն՝ կրկինը կը տուժէ։ Նոյնպէս փոստաբանները, եթէ աս հրամանին կատարման ոչինչ մը նիւթեն, վերոյիշեալ ոչիչը պիտի՝ որ հատուցանեն։

ԳԱՂԼԻԱ

Մենիթէր կը ծանուցանէ որ փետրուարի 21ին տէրութեան խորհրդոյ առեանը Պիւիլրիի մէջ կայսեր գահիրիցութեանմբը ժողվուեցաւ, որուն մէջ Նարոլէոն իշխանն ու բոլոր պաշտօնակալք ներկայ էին։ Տէրութեան պաշտօնեայքն առանձին կանչուած տէրութեան խորհրդականներն եւ ուրիշ պաշտօնակալք՝ սահմանադրութեան որոշած ձեւին համեմատ իրենց երդումը կայսեր առջեւ ըրին։ Նոյն նիստը կէսօրէն ետքը մանը մինչեւ մինչեւ հինգ տեւեց, եւ խոստացուած է ներկայ նիստն էր 1854ին տէրութեան ելեւմտից հաշիւը, որուն որոշումը հետեւեալ օրուան ձգուեցաւ։

— Մարձեալ Մենիթէրին մէջ կը կարդանք որ ամէն օր կոստանդնուպոլսոյ բանակներու նամակներ կ'ուղղուին, որոնց նիւթն է ընդհանրապէս ձեռնտուութեան ու գործքի մը վրայ դրուելու սպասումը։ Ձեռնտուութեան կողմանէ կոստանդնուպոլսոյ մէջ մը քննել կու տայ նոյն խնդիրները, եւ եթէ բաղձանքին համեմատ ամրոցապէս չկարենայ օգնել, գէթ իր ձեռքէն եկածին չափ կը շանայ օգնականութեան արժանաւոր եղողներուն խնդմութեան ձեռնտու ըլլալ։ Իսկ գործքի մը վրայ դրուելու համար մատուցուած ապաստանները՝ պաշտօնեայ կը խաւրեն, որոնք միայն իրաւունք ունին նոյն ապաստանները մատուցանող անձանց իրաւանց ու կալուղութեան վրայ դատաստան ընելու։

— Ռուսերէն հետեւեալ յայտարարութիւնը կը հրատարակէ։ Ռուսիկոնութեան պաշտօնեային մէկ վճռագրով Սոմ ափիկինը, որն որ ինք զինքը Սոմի կոմսուհի կ'անուանէր, ու Պր. Վ. ին Գաղղիայի սահմաններէն դուրս աքսորուեցան։ Այս երկու անձինք ալ առանց իշխանութեան իրենք իրենց Պոնապարտէան մականունն առած էին, եւ փոխանակ ասանկ յատկանշական երեւելի անուան պատիւ ընելու, նոյնը գայթակղական կերպով կը գործածէին ու դիւրահաւանները խաբելու գործիք մը կ'ընէին։ Սոմ ափիկինն ինք զինք աքսորի պատժէն ազատելու համար կ'ըսէր թէ ինք գաղղիացի է, սակայն Սենի պատատանական ատեանը նոյն պատճառանքը մերժեց։ Ռուսիկոնութեան պաշտօնեային վճռագիրն ի գործ դրուեցաւ եւ Սոմ ափիկինն ու Պր. Վ. ին Պոպրլիոյէն հեռացան։

— Օրէնդիր ժողովքին մէջ Պր. Պուրէ տը լ'Էբրիւ՝ որն որ ինչպէս կ'երեւայ, առաջարկուած երդումն ոչ ընել կ'ուզէր ու ոչ ալ ընելէն հրաժարիլ, ընդհանուր վէճ մը յարոյց։ Ինք կը պահանջէր որ նոյն նիւթին վրայ ժողովքին դրուած նամակը նորէն կարդացուի։ Բայց Պր. Պիլլեղ լսուեալ թէ ինչպէս առջի նամակները, նոյնպէս ան նամակն ալ ընդարձակութիւն առաջ վրայ Պր. Պուրէ առանց երդումն ընելու մեկնեցաւ։ — Օրէնդիր ժողովքին բանտանիներ հրամարակներ հաստատեցան, որոնցմէ մէկը տէրութեան խորհրդոյ առեանին դահիրիցէ Պր. Պարոշին կը յանձնէ որ թէ ծերակուտին ու թէ օրէնդիր ժողովքին առջեւ՝ կառավարութեան կողմանէ եղած ու աս ժողովներուն առջեւը դրուած սրբենքի եւ ուրիշ բաներու ամէն առարկութիւնները, անոնց ներկայ դումարման առենը պաշտպանեն։

ԱՆԳԼԻԱ

Լոնտոն, փետրուարի 15։ Երէկ առեւնակալաց խորհրդեան մէջ, Դրամարկղաց մարդերը, Պր. Զարլ Վուտին Գաղղիայի կառավարութեան դէմ ըրած խօսքերն յառաջ բերելով՝ ըստ թէ կը բաղձայ գիտնալ որ անգղիական կառավարութիւնը Գաղղիայի հետ բարեկամական կապի մէջ է՝ թէ չէ։ Լորտ Լիւտոն ասոր պատասխան տուաւ թէ կառավարութեան ճշմարիտ կամքը Գաղղիայի հետ բարեկամութիւնը միշտ հաստատուն պահել է, հիմակ երկու տէրութենց մէջ ալ սոս բարեկամութիւնը կը շարունակէ, եւ անոր աւրուելուն կասկած տալու առիթ մը չ'երեւար։

Այն որը պատգամաւորայ խորհրդեան մէջ Պր. Գոպաէն առեւնակալ Լորտի մը նամակին վրայ, որն որ մտերիս Գայնի լրագրին մէջ հրատարակուած էր եւ Գաղղիայի մեծ ծովային պատրաստութիւն տեսնելը կը պատմէր, հարցուց թէ արդեօք անգղիական կառավարութիւնն աս բանիս նկատմամբ դարձեալ կառավարութեան հետ թղթակցութիւն մը կ'ընէ։ Լորտ Իսասէլ պատասխանեցաւ թէ այսպէս չ'ուրացաւ, բայց հարցման պատասխան

առաջ թէ աս պատրաստութիւնը կամաց կամաց կ'ըլլայ, եւ թէ Դաղղիա ալ մեծ ծովակալներ տէրութիւն մը է, բայց ասոնց վրայ անպղտիական կասկածութիւնն իրաւունք չունի Գոսդիայի հարցումներ ընելու։ Երկու տէրութիւնց, ըսաւ, իրարու հետ ունեցած յարաբերութիւնը շատ բարեկամական է, եւ Եւրոպայի գործոց մասնակցելու նկատմամբ երկու տէրութիւնք ալ իրարու հետ միաբան են։

— Փետրուարի 21ին տէրութեան գագաթնի խորհրդեան մէջ երկայն տարիներ վեր խօսուած պաշտօնէից փոխանութիւնն եղաւ։ Լորտ Հոն Ռասսէլ արտաքին գործոց պաշտօնէութենէն եկաւ տեղն անցաւ Լորտ Դէրբիներն։ Պարոն Գլադիրն ասիկա հետեւեալ վրայ հետեւելով ծանօթութիւնը կու տայ։ Լորտ Հոն Ռասսէլ, կ'ըսէ, իսկզբանէ արտաքին գործոց առաջնակարգ պաշտօնին ակամայ մը վրան առած էր, ինչու որ անոնի պաշտօնի մը մէջ մնալուվը, որն որ տէրութեան մայրաքաղաքին մէջ զինք պատգամաւոր ընտրողներուն հաստատութիւնը կը պահանջէ, իրմէ նուազ կարծիքներն իրարու հետ յարմարցնելով կարելուած պաշտօնէից հետ բարեկամական կապի մէջ ըլլալուն տարեկ ցոյց մը կու տայ։ Բայց իր բնական գծերութիւնն ասանկ կրկին աշխատութեան բաւական չէր։ Դեռ մեկ պաշտօնեայ մը չէ տեսնուած, որն որ Լորտ Հոն Ռասսէլին ծերութեան հաստատութեան տակ մարդասիրութեան գաղղիական ընդհանուր պատրաստութիւնն ու խորհրդանոցին մէջ ունոյ չատագովութիւնը դժուարին պաշտօն մը է ըստ ինքեան, թէպէտ եւ ոչ գործքիս Լ. Ռասսէլին ուրիշ յարմար մարդ չկայ։ Մեկալ կողմանէ պատրաստութեան գործոց պաշտօնէութիւնն ալ նոյնպէս բան ինքեան շատ ծանր է։ Արդ. եւ ոչ մեկուն մարքին անցնելու բան էր, որ Լ. Ռասսէլ աս երկու բեռները մեկուկ տանի։ Սակայն իր անշահասէր հայրենասիրութիւնամբը զինք յօժար ցուցուց առանց պաշտօնի գահին մէջ տեղ ունենալու եւ սարին սեղեկին վարչութեան պաշտօնը պահելու, որն որ իր գործելու կարողութեան նայելով՝ իրեն ծանր աշխատութիւն մը է։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Արեւանի նոր յեղաշրջութեան ու Աւստրիայի կայսրը վերաւորելու փորձէն ետեւ չէ թէ միայն Աւստրիայի, հապա նաեւ բոլոր գերմանական տէրութեանց (Պրուսիայի, Պաւիերայի, Սաքսոնիայի, Վիւրթեմպերկի, Հանովերի.....) քաղաքները Բրիտանիայի կառավարութեան վրայ շատ մեղադրութիւններ կը դրեն, իբրեւ թէ քաղաքային փոխարարութիւններուն չէ թէ մարդասիրութեան համար առաջ էն մը առած է, հապա նաեւ անոնց ոմէն ծառուկ նպատակներուն եւ բիւրակերպ անիրաւութեան ապօրինաւոր մտադրութեան նպատակով աչք կը գոցէ, եւ կամ ըստ մասին ալ իրարոյս կու տայ։ Անգղիայի բռնած ընթացքին դեմ աս առհասարակ յայտնուած տհաճութիւնը կրնայ վերջն ուրիշ քաղաքական հետեւութիւններ ունենալ։ Քանի մանոնց հոգին ու պատճառները իմացնելու համար աս անգամ յաջորդ հատուածը կը դնենք՝ Արիանի նոր լրագրին թարգմանելով, որն որ Աւստրիայի միհիսիաւ կայսեր կենացը դեմ եղած սպանութեան փորձէն առիթի առնելով՝ այսպէս կը խօսի։

"Զարհուրելի ոճիր մը, իր նմանը չունեցող անամօթ գործ մը Վիեննայի փողոցները պղծեց։ Վաստակաւոր մարդասանութեան դարձք յանդգնեցաւ մինչեւ։ Աւստրիայի երիտասարդ միապետին դէմ ատրճանակոս Գոլոնիի արքի ու ազնուատիրոյ կոչուոր, զոր որ իր հեղ իշխանութիւնն գաւազանին տակ երջանիկացուած ժողովուրդներն իր յայտնապես պեռութեան ամէն կողմէ գեռ մնացեալ գրեթէ իրենց ձեռուընտրուն վրայ հրեցին, անարդ մարդասանի մը նշանակ եղաւ։ Իր վրայ ատատնիկի կերպով հոգոց Դանանանութեան պոչոպանութենէն է միայն, որ այն ոգորմը այն առաւ հայուածը՝ թէ ինչպէս հանդիսաւոր, տարեկան իր վարանին չհասաւ, որով տարեկան տղէս մը խարանեցաւ։ Աս սնամեծ գործքին լրջի՝ Վիեննայի ու բոլոր Աւստրիայի մէջ յաւաղ բերած ուրատաթ, ինչպէս մեր քաջ, նայնպէս ամէն կողմ իր արձագանգը պիտի ընդունի։ Լսած չենք գտներ այն ամենատատակ զարդարանն զգացումը յայտնելու. զորն որ աս տարտարիի եղելութեան գործութեան բերքը մեր վրայ գրգռեց։ Ապահով ենք, որ աս զգացումը, ինչպէս հոս մեր քովը կը տեսնենք, այն տեղն կողմերն ալ պիտի զգացուի, ուր որ մարդ իրենց ազգին ոգին մէջ դեռ բարոյական ու մարդկային զգածմունք կայ մը կայ։ Արդ ամենէն առաջ Գոսդամանութեան հոգոց ու պաշտպանիչ աշխարհ շնորհակալ ըլլանք, որ աս դարձեալ ազատութեան փորձը ետեւ չտուաւ։ Ինչ մեր աս դիրքը կատարելէն ետեւ՝ մէջ մը պիտի գենք այն մեծաձիութիւններուն, զորոնք աս շատ շատ իրարու հետեւ յաջորդող ու երիտասարդ տատակացող անամօթի գործերը մեր ազգին մէջ հարկաւ կը յարուցանեն։

Փրկանի մէջ դեռ արիւն կը վազէ իրենց պարարը ճանաչող պաշտօնակիցներու եւ զինուորներու վերքերին, զորոնք պատճառեցին անանց՝ այնպիսի արիւնարբու եւ կարեւոր մարդասանութիւններու գաղղիները, որոնք իրենցմէ աւելի վատանուն գրութիւններու ձեռքը գործք եղած են։ Ամենքմէ ոմանք եւեւ ուրիշ Հունգարայի մարդասանի մը ձեռքը կը վերջանէ նոյն իսկ կայսեր գլխուն հարուած մը տալու։ Ո՞վ կրնայ ասոնք տեսնելէն ետեւ, քանանել կամ ուրանալ, որ աս անասնի գործերուն իրարու հետ նեղութիւն կապ ու միաբանութիւն չունենան։ Ալի ձեռու ընելը, որոնք Միլանի մարդասպանութիւնը գաղղիները որեցին։ Վիեննայի մէջ ալ դանակը կայսերասպանին ձեռքը տուին։ Ընտանեն բերանը, նոյն իսկ աւանդ մնաց բարեկեան ալ։ Մոծիրին ու Կոլոնի անունները կը պատմին։ Իսկ Մոծիրին ու Պարոնի հոնգարտ ու անկիրով Անգղիայի պաշտպանութեան տակ Լանտոն կը նստին ու նոր գաւանանութեան փորձեր ընելու ուրիշ կը սպասեն։

Լսանք տեսանելով՝ կրնանք մենք ալ նոյն բացագանչութիւնն ընել, զոր որ Հունգարիոյ մեծ մարդասանին ու քաջալերիչին մարդը (Վիկերան) Կոսիւթիին դէմ գոչեց թէ Մինչեւ մեր մը համբերութիւնը չարաչար կը գործածեսք։ (Quousque tandem abutere patientia nostra!) Անգղիայի մէջ այն դանակները կը պատին. որոնցմով մարդկան արիւնարբու իրենց ամենուն սիրերը կը կտրատեն։ Անդամի եղանակաւ. ոտանաւոր Լամպերկ ու Լամուռ կոմսերուն նոգիները գեռ պարապ տեղ վերժիրոտութիւն կը. կոմսերն աս պարտութիւնի ոգեմանն պատճառ եղող Գարշութիւնն գեմ, որն որ Ֆրանսիոյին հետ միանալով՝ Ալիանսի մէջ նոր ապերոյի տեսարանները յառաջ. բերաւ։ Գոլոնի, որն որ յարանապէս շինուած բռնոր հեռաւոր է ու թագը յորիշտակած գեռ անով գոհ չէր, եւ սոպնկական Անգղիայի ապարհով յարկին ասկ կիրցած՝ յանգնեցաւ մանգնեցաւ ետեւ է կը լայ իր փարձին մարդասանին ձեռքով իր կայսեր ու տերոջ գլուխը հարու ան մը տալու։ Գոլոնի Անգղիայի պաշտպանութեան տակ մարդասանները բարձրի կը դնուս որ նոյն իսկ իր վերհասկերին վերս հարոյցնելու։ Համար։ Դոյն Անգղիան այն որ էնս դարը յաւաղ ասանոց պատերազմի յայտարարութեան Գարենհոկը պարկաւ։ Պոնոիոյն նոտասարդիոյ յարիշտակեց ու գեռ նոր բերու Ֆայիֆիրոյ հրեն ամենի ազատութեան խրդրոյն համար ակար Գոնտատանն այնպիսի հարատարանց, նոյն Ընգղիան է, կ'ըսեմ, որ Գոլոնի ու ուրոր շատ գործակիցներն հեմակ ապատ ապատատան կու տայ շարունակ գրեթէ բոլոր Եւրոպայի քանար երկրին տեղու ապահովութիւնը վերդոնելու եւ իրենց արիւնաւոր վերհասնելու դեմ գաւեր նոր իրենց։

Մի եւ նոյն Անգղիան է, որուն մարդկինները Հունգարիա եւ Իտալիա պարտեցով՝ հոգիները կը գրգռեին ու ասակ վճռելով ասոր կը հանեին, որուն օրինքներ չերցան Գիր ասենին բան ու ասենին հին դաշնաւորին, բանակին եղոյ մեկ գրարանը պատրաստանել այնպիսի օրինաւոր ժողովրդեան կոչուելութեան։ Ասիկայ այն սեղ Աբրիոն է, ծովերու տէրը, որ ինչ գինը ամէն լեռաշրջութեանց գիրտորեր ժողովրդան կ'ընէ, եւ ոմէն աւարակին ու մարդասանին ապատատան ու պատարարան կը շնորհէ, բաւական որ այնպիսին ոնոդնական տեղոյ հնեղու (Gentlemen) չդպչի. բայց թէ Հունգարիայի թագը քարշ պահած է եղեր կամ Լոմբարդիան արիւնը խլնմանքին փոյ կը ելեր եղեր, ասիկայ Մերոյին հոգը չէ։ Վասն զի Անգղիան ասանկ անձերը կրնայ գործածել իրենց արտաքին վարոց. Շնորհանքին Եւրոպայի ազատասիրներուն դեմ, որովհետեւ. հանդարտ թագ տարու. որ բլլայ։ Եւրոպայի ճարտարութիւնը շատ առնելու կը սկսի, ան ատեն Ջոան Յովհաննէս (John Bull, Անգղիայի ժողովրդեան կատակային ոճն է) բառերով ապրանքներն ուր պիտի քշուին։ Աւ Անգղիայի բարոյականը, որն որ չամենոյ ու. ընկարմիկ Մոծիրին ու Գարենի աւարարոյին եւ յիշաշրջիկ յայտարարութիւններն իր ազնիւ ու դարատ մնոնը ընելու մէջ տարեշրջան մը ժամանակը, երբ որ ասոնք Միլանի մէջ պատրաստվող իրերու. ազդարար (նշան) կոչուած էին։

Այլ հարցնենք, Անգղիան Մոծիրի մարդասանութեանց ու. հիմակ ալ Վիեննայի մէջ կայսեր գեռնոյ գաւին բռնելու պատճառներուն հետ սասանկ յայտնի կերպով իրաք մեկ բրլայնն եռեւ դեռ աս յեղաշրջիներուն ու. մարդասանութիւնն վրայ իր պարտաստութեան վերարկուն պիտի տարած է։ Աս քրիստոնէական ազգը, ինչպէս որ ինք զինք տրով կ'անուանէ, ապրելու անոր համար կիրակի օրերը տարը պահիկ կ'ուղէ, որ գործքի օրերը բոլորովին անպատիժ կերպով իրոզ. որ իր ծոցին մէջ Եւրոպայի եւ աշխարհի ապերուն դեմ դատ. ու. մեռնելութիւն նեղութիւն։ Ջեռնոնը թէ հիմակ ինչ պիտի ընեն Անգղիոյ ու զինքը կառավարող քաջաքահմտաս մարդիկ Վիեննայի մէջ պատահած վատ ձեռնարկութեան դէմ ըսած ատեն։ Տեսնենք թէ արդեօք ապագայ իրաւանց ապրար պահանջութիւնուն գեմ զարձեալ աս ազատասիրի իրաւանց դիմակին ետեւ. պիտի պահուրտին։ Եթէ աս կ'ընեն, որուն դեռ հաւատ չենք ունիր, ան ատեն ատաղ. արժանի է Անգղիա, որ Եւրոպայի գործերուն մէջ կատարելութիւններ ձեռք ունին, եւ մեկալ կողմանէ ալ համոզուած ենք որ Եւրոպայի ժողովուրդն ալ միայն խաղաղութեան ու բարեկամական յարաբերութեանց մէջ կ'ուզէ մնալ հետ մնալ, ան ժամանակ կրնանք ըսել որ աս գեղ վճռակին պատճառը՝ մի միայն աս երկիրներուն քաղաքական կարգն ու կառավարութեանց տարբերութիւնն է։ Դեսպին նահանգին մէջ տոգոց կրթութիւնը դպրոցական քաղաքական գաղափարներ տարածելու վրայ կիրարկած է եւ. նոյնը Լոմբարդացի փախստականներուն ալ կը յանձնուի։ Երիտասարդներուն՝ խաղաղութեան դիտութիւններ ու. արուեստներ տարածելու ամենուին չեն մոռանար։ Հապա միայն պատերազմական բաներու մէջ կը կրթեն։ Դեսպինցի ազգը Սպարտացի եւ կամ հեթանոս պիտի մնան, անոր հանար զինուորական դպրոցով մը գալոց կը խրկեն, ուր հանար կրնան երը, որոնց ձեռքն էր մինչեւ հիմակ ուսումը՝ վերացնելու ու. զանոնք երկրին մերժեցին։ Պէտք չէ մոռնալ Հելուետիային, որ ազգասիրութեան վերարկուի տակ բոլոր երկրին եւ ուսում տարածելու Ինգիրա պէտք է որ տեսնենք, թէ իր աս ճամբուն մէջ մնալով՝ բոլոր Եւրոպան իրեն գեմ ունիս։

ՀՌՈՄԱՅԻ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

Հռոմայ. եկած լրերուն նայելով՝ կ'երեւայ որ Վիեննա գանուող Գերագոյ. Մինիստրէ Մարքիզ Ալիաչի Երեւելի քահանայապետական նուիրակը կամ դեսպանը եւ բոլոր Հունգարիայի նախագահ Գերագոյ. Մինիստրը Հռոմայ Պապին կարդարութեան ժողովոյն մէջ, որն որ՝ ինչպէս հաւանական է Փարաի 7ին պիտի բլլայ, Սրբազան քահանայապետէն կարդինալ պիտի անուանուին։

— Ֆլորանսիոյ մէջ յուրան ու ձիերը շարունակ մի եւ նոյն եղանակաւ տեւելով, հասարակաց ազգին հրամայուեցան, որպէս զի Ասատուած ողոյ փոխանութիւն մը շնորհէ։

ՍՊԱՆԻԱ

Մադրիտ, Փետրուարի 20։ Հէրալդոյ լսուած լրագիրը կը ծանուցանէ որ Սրբազան քահանայապետը Պր. Փարդինէս ան լա Ռոզային երկու շաբաթ ոսկիէ շքապրատ խաչերոց, որուն պատճառն է իրեն ըլլած ծառայութիւններէ՝ նոր որ Սրբազան քահանայապետը Կայէդա փախաւ։ Ան շքագրամներուն հետ մէկտեղ՝ տերութեան ատենադպիր Անդոնեյի կարգիներն իրեն երկու նամակ ալ խրկեց, որոնց մէջ կը գրուի որ Սրբազան Հայրը՝ շատ հաճեցաւ. Պատնիպին բրան ոգնութեան եւ Սպանիայի գեսպանին նոյն գեսպին մէջ ցուցուցած եռանդեան ու սիրոյն համար ասով կ'ուզէ իր շնորհակալութիւնը յայտնել։

ՀԵԼՈՒԵՏԻԱ

Պազել, Փետրուարի 24։ Դաշնակցութեան ժողովքն ամսոյն 22ին հարաւային սահմաններուն շինութեանց համար արտաքոյ կարգի նիստ մ'ընեցաւ։ Աս նստին մէջ պարզեց որ ան վճիռը՝ որն որ դաշնակցութեան ժողովքը 1848 Հոկտեմբեր 27ին Դեսպին գտնուող փախստականաց համար տուած էր, հիմակ ալ տուուի Դեսպին խրկուող դարձակատարին, եւ. անոր համաձայն ալ գործէ։ Ուստի ան հրամանին համեմատ բոլոր Իտալացի փախստականները Դեսպին նահանգէն նեղքին Հելուետիա պիտի խրկուին, բայց աս ընելու. ատեն հասակի, սեռի եւ անձնոյ վիճակին ալ միտ պիտի դրուի։ Խրկուող գործակատարն ալ՝ ամենայն ամենայնութիւնները ու. բոլոր նեղութիւնները եւ. բան իրը պէտք է որ քանի եւ. նոյն որ ապրելոյ Դեսպին նահանգը դիմելու եւ ուրիշ պատերազմի հարկաւոր բաներ գնելու գաղտնի տեղեր կան թէ չէ։ Թէ որ ապատանի տեղը վայելչներն մէկը՝ ինչ եւ իրեն հերոյով անոր հակառակ գործք մը գործած է, Հելուետիային պիտի մերժուի։ Դաշնակցութեան ժողովքը նոյն նստին մէջ Աւստրիայի խաւրած վերջին ծանուցագրին վերաբերեալ պատասխան մը առաւ։

Դաշնակցութիւնը՝ Աւստրիան Ընդունելի վերադարձով հատուած մը կը հրատարակէ, եւ անոր մէջ հարցուցմ ընելով թէ ինչու համար Աւստրիա Դեսպին նահանգին դեմ այնպէս տարտ կերպով գործելու սկսաւ, ասոր իրրեւ պատասխան՝ Պնդելբարդին յայտարարութիւնը յառաջ կը բերէ։ "Ոմանք պարտիայի շարունակ խաղալութեան մէջ ըլլալուն պրեսաւոր ապրիլ ունենին մէկն է Բիեմոնտ եւ Դեսպին մերձակայ երկիրներուը։ Յեղաշրջութիւնը հոն կը գտնէ կողմակից, զէնք, մատակ եւ. իրեն հարկաւոր եղած զրամը։ անկից կը խրկուին Լոմբարտիա յեղաշրջական գործակալներ եւ հրաման գրուածներ, եւ ան ամէն բան՝ որ իրենց կարդիքն ի գործ դնելու համար պէտք է կամ Աւստրիայի դէմ թշնամութիւն կրնայ հանել։ Թէ որ մենք չենք կրնար ըսել որ աս թշնամական գործքերուն մէջ կառավարութիւնները ձեռք ունին, եւ մեկալ կողմանէ ալ համոզուած ենք որ երկու տերութեան ժողովուրդն ալ միայն խաղաղութեան ու բարեկամական յարաբերութեանց մէջ կ'ուզէ մնալ հետ մնալ, ան ժամանակ կրնանք ըսել որ աս գեղ վճռակին պատճառը՝ մի միայն աս երկիրներուն քաղաքական կարգն ու կառավարութեանց տարբերութիւնն է։ Դեսպին նահանգին մէջ տոգոց կրթութիւնը դպրոցական քաղաքական գաղափարներ տարածելու վրայ կիրարկած է եւ. նոյնը Լոմբարտացի փախստականներուն ալ կը յանձնուի։ Երիտասարդներուն՝ խաղաղութեան դիտութիւններ ու. արուեստներ տարածելու ամենուին չեն մոռանար։ Հապա միայն պատերազմական բաներու մէջ կը կրթեն։ Դեսպինցի ազգը Սպարտացի եւ կամ հեթանոս պիտի մնան, անոր հանար զինուորական դպրոցով մը գալոց կը խրկեն, ուր հանար կրնան երը, որոնց ձեռքն էր մինչեւ հիմակ ուսումը՝ վերացնելու ու. զանոնք երկրին մերժեցին։ Պէտք չէ մոռնալ Հելուետիային, որ ազգասիրութեան վերարկուի տակ բոլոր երկրին եւ ուսում տարածելու

տեղէրը զօրանոցի փոխեն։ Ա՛ն երկու տէրութեանց (Ռիէմանգէի ու Դիւտրինի) մէջ ալ Լեհապատացի փախստականներուն ապրելիքները շատ մեծ է, բայց այլ աւելի Պէսսին նահանգին մէջ, ուր փախստականները իշխանի պէս կը վարուին եւ մեծծիներուն կոչնակցութիւնն ալ պիտի կ'ընեն որ կառավարութիւնը զինքը մեծարէ եւ ազատութիւնը տուն կը կառավարէ։

ՄԱԾԲԱՂԱՔՔ

Պրուսիայեր Տիսլաքքին քաղքին մօտակայ լճերուն մէջ ասեն մը շատ տզուկ (ֆլէ՛ա) կար. բայց Գեղգիացիք ամէն տարի գալով բռնելով՝ գրեթէ բոլորովին ապառնցին, այնպէս որ նոյն տեղաց բնակիչներուն պէտք եղած տզուկը տարէ տարի Հունգարիոյէն ու Ռուսիայէն կու գար։ Հիմայ Գիլսանն անուն հեռ (ալ-բիկ) մը, որ թէպէտ պարզապէս լճակոր մըն էր, բայց հեռու մնալ ծուխին՝ եւ տար դիտողութիւն ունենալով՝ նոյն կենդանեաց բոլոր ընելիացքը լաւ գիտնէին ու իրենց օգտակար եւ վնասակար եղած ամէն բաները, ինչպէս նաեւ անոնց թշնամիներն ալ մը տարվելն եւնաեւ՝ Տզբնի մը շիներ է գրեթէ մէկ տարուայ գնանի մեծութիւնի։ տասը լոյսակիր (տուբ էբէ՛ը) գրած է ու մէջն ալ պզտիկ պզտիկ թմբեր։ Հոս ինք տզուկները ձագ եղած ժամանակին է վեր կը տնուցնէ ու քաղաքիս յառաջ կը բերէ, այնպէս որ ամէն տարի իրեն ազէկ տզուկ կը գտնէ, եւ բաւական ալ տղոհոյս կենալու։ ինչու որ ինք անոնց բնութիւնը լաւ ճանչցած ըլլալով՝ ձմեռը խիստ ըլլայ նէ, անոնց կծկածները լճակին դուրս կը հանէ, ասոնք մէջ կը պահէ, ուր նաեւ անոնք իրենց խողակին կ'երթան, եւ դարձեալ նկած ատեն՝ նորէն լճակին մէջ կ'ինկցնէ։ Ընդհանրապէս ինք տզուկներուն ձագերը կը տնուցնէ ու կը մեծցնէ, կ'ըսեն, որ շատ տեղեր եւ ոչ գիտուններէ կրցեր էին։

Գրաղցիացի բուսագէտ Պր. Ժէրար՝ Թէլլիէ-էիրոբոշէան օրագրին մէջ կը պնդէ որ Թեռնուորը սնկերուն (մանիպոնիրուն) վերատարութիւնը կրնայ վերցուիլ ու անկից եռեւ կրնան ատենք առանց աւելցութեան վիթար մը բերելու. ճաշակուիլ։ Ա՛ն թունաւոր կամ կասկածելի սնկերը հասարակ, բայց ամենէն ազէկ վարուն ջրի մէջ լուալ է, կ'ըսէ, ասոր վրայ քիչ մը քացախ խառնուած ջրի մէջ քանի մը ժամ պէտք է ածուիլ կամ մեռցընել, վերջին նորէն լուալ եւ անկից եռքն ալ կեռ ժամու չափ խաշել։ Ա՛ն գործողութիւններէ հանուած սունկը կրնայ առանց վախի մը ճաշակուիլ, կ'ըսէ։ — Ի վերայ այսր ամենայնի լաւագոյն է նաեւ աս գործողութիւններէն եռեւ նախ ուրիշ կերպով կամ փորձով մը ապահով ըլլալ անոր անվնասութեան վրայ։

Վարդիայի Տարտանը նահանգին մէջ մեռելս 80 տարեկան ժողովրդական կամ ծերաւոր հիւանդացած էր, որն որ իր 118 տարեկան դարձեկին ուրիշ մարդ քովը չէր ուզեր։ Ա՛ն բաղմամեայ կինը գեռ ազէկ կը յիշէ Լուդովիկոս ԺԵ. ու Լուդովիկոս ԺԶ. թագաւորաց օրերը։ մեծն դարձէնը տեսած է իր պերճութեան ժամանակ։ զ. Ուդովիկոս ԺԸ. հիւանդացած է՝ անոր իր բնակած գեղէն անցնելու ժամանակը։ Ասոր վրայ՝ իբրեւ օրինաւորական (պատուոյ նշան) հարիւր օր բանտ դրուած է։ բայց վերջէն պատրանեանց նորէն գտնի վրայ հաստատուած սուեն՝ ազատած է։ Ինք գնարդա ծ. տարեր է պատոյի մէջ։ Լուդովիկոս Փիլիպպոսէն շատ մարդասիրութիւնամբ ընդունուեցաւ, երբոր հարիւրամեայ հասակին մէջ իր տեր ու տկար հոգեզաւակին օգնութիւն մը խնդրելու համար՝ անոր ներկայացաւ։ Պեռ իր մեռց ու մարմնոյն զօրը տեղն է, իր անունն է Լուիզ Պերթիէ։

Ապէսսուերթիլա (Սեծին Բրիտանիայի մէջ) կին մը պատրիի գաղանարանը տեսնելու գացած էր։ Հոն ինծը (գազանը) դիտելու ատեն՝ անհոգ ու անկասկած կենալով՝ անոր գոտիէն (գոտուած տեղէն) վանդակին (էարմիլլէն) կոթընած էր։ Ընդունն դարձեալ կից էր ահաւոր վագրի մը փակարանը։ Ասիկայ վանդակին մեռաւոր միջոցներէն մեկէն ի մէկ իր թաթը դուրս երկնցուց ու կնոջ դէմս մազերուն հիւսուածքին անպնդելով՝ սկսաւ քաշել։ Հարքաջասիրա ազգիկ մը առանց ինք զինք կորսընցընելու անմիջապէս վազեց բռնեց նոյն կինն ու ասդին կը քաշէր։ Սակայն աբիւնուշա վագրը ճանկը հանուտ անցուցած կը ու թող չէր տար եւ. շարունակ ոչ կը ձգնէր զարհուրելի կերպով մը, ուսկից ամէն մեռաւորները կը սարսափէին։ պահապանն ալ լանջով՝ արտաքոյ կարգի գէպք ըլլալն իմացաւ ու կ'ուզեցարձրէր կու. գար։ Հազիւ թէ ան խեղճ տնարանը մէկ երկու. բոպէ աւեւած էր, մէյ մ'ալ մազերէն բռնուած կնոջ դիմաց սանտրը բարերախտութեամբ վար իջնալով՝ մազերուն հիւսուածքը քանդուելուս եւ վագրին թաթին մէջ ա՛լ ոչ բան չմնաց, բայց երեք քանի մը սղոսիկ փաունջ մնաց ու գլխու լաչակ մը։ Ասանկով արդեան նոյն գազանին ճանիէն, բայց ասոր դրայ թէ ինք ու թէ իր օգնականը մանրեցան ինկան ու քիչ ատեն այնպէս մնացին։ Ինասը գրեթէ ոչինչ էր։

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՔ

ԱԶԳԱՑՔԷ ՎԷՊ

Վարդ Մ՝ոսիկոնեան։

Բ. Տիսոր էնդիրուան հիւրերը։

(Շարունակութիւն)

Պէտուրանն ծերունին քիչ մ՝ատեն ապրեցնելէն ետեւ, արդարութեան ձայնով մը գատ բարեկամին այսպէս ըսաւ։ «Պատուիր, ազնիւ իշխան, շատ աղէկ ըրիր որ դուս հին բարեկամիդ այցելութեան եկար, եւ վերատ դուն գալիքնար գտնէ քու ներկայութեանդը. լապրարտոյրիդը։ Թագաւորութիւն ատոր, որ իսկոյեան դէնդ չմնայցայ։ Ա՛ն ունչատանն վրայ շատ աւեն անցաւ. մեր երիտասարդութեան ատեն իրարմէ բաժնուելէն, իրարու հրաժարական ասելէն վերջ՝ երբէք քովէ քովէ չեմանք կրսի չանուռեցանք։

«Ո՛հ, գժբախտ ժամանակներ անցան, պատասխանեց Շուարդ, ազնիւով եւ հոգերով լի, դուն ժամանակ մը սահիցուս դնաց։ հիմայ, սիրելի բարեկամ, ի՛սպիտ ամէն բան առաջ դնել, եւ գիտեմ որ քու բերանդ լեռած միխիթարութիւնը զիս կը կանգնէ, բնելու բանիրուս օգնական ի՛ր լլլաս եւ յաւատամ որ քովդ կրնամ դիտել։

«Վը. Լեռզամ երիտասարդութիւնս ժամանակը, ան պարան ծանիկը՝ որան մէջ մեկեռ Վազարշապատ քաղաքին երիտասարդ, ասուան գրուած էինք։ Հայրս, սիրելի բնկեր մը ունցած էր ինծի, գրեթէ ասրով ան երեւելի քաղաքին երիտասարդ համար։ Ան դէնդիկ հասակին մէջ, ան Լուսնանն եւ անցեալ անապատ ընթացաւ, իրարու հետ սերտ կապուած էինք. գրեթէ օրինակ երկու յասանիկի ոչ դեր, Լուսնանի ժամանակ մը գրաց կը պլլուին, նոյնպէս մենք ալ մի սիրտ եւ մի հոգի էինք։ Ցիշէ ան օրերը՝ գրանց մէջ մեր ուրախութիւնն անգամ էր, ցնծումն անեղը, եւ խօսքերնիս Աստուծոյ ու անմահութեան վրայ, հոգեկոչ եւ շնչաղ ուղեսարդիս եւ անոր Ապարէնն վրայ էին եւ. մեր սիրտն ուրիշ բան չէր բիներ, բայց երբէք թիւր գաղեսաս Հոգերին դարձերուն վրայ։ Լրբեմն, սիրելի Պուշ, կամ շատ անգամ ան ուրախութեան օրերը յիշելով, դանդաղած սրտիս մխիթարանք կը գտնեի, անոնց յիշատակը խոսուզիտիս ատեն անոր օշարակ էր ինծի։

Գիտես թէ ինչպէս հոգս մեռնի հետս ու տեղերին գնեցուն կոնդէց, գնեց Տարոյ աշխարհը կուգէց, որուն գերեզմանին վրայ շատ արցունք թափեցինք։ Ես հոգս գլխուս ժառանգն ըլլալով, դարձ՝ սիրելի բարեկամս Ս. Հոգւոյ բժիշկս քովս պահելի, բայց այլեւոյ զէպքերս ու ընկերութիւնս զքեզ ուրիշ տեղ կանչէց։ Ո՛հ, նոյն ատեն ես շատ բան կորսընցուցի եւ միայն սրտի մը, որն որ իր մեղրը նեղաբեր էր, սիրտս կը սիրուեր։ Գեղեցիկ վրայ անանկ գրեթէ փաքելութիւնը կը շարար, էրատեալի կեանքս մը սկսած էր վարիլ։ Ես ալ կը ցնծայի։ Վ.ռամ՝ սիրելի որդ։ ոչ որ ատրաած ազգի կրթութիւնը զինքն ամենուն սիրելի ըլլած էր, ամենքը վրան կը դրամնոյին։ Վ.ռամն դեռ ատրաքոյ կարգի կը սիրէր, դեռ իր հայրն ամենէն ուսելի կը մեծարէր։ Իմ կամքս, դպրոցի բարձանքներս դարձեալ՝ կը կատարէր, եւ իր ուրախութիւնն ու ցնծումն մեծ կ'երլար՝ երբ որ ինծի փոքր ծառայութիւն մը կ'ընէր։ Ուշխուսութիւն ու ջանք առիւր ոչինչ էին, Աստուծոյ եւ. հայրական սէրն իր աչքն ամենայն ինչ էր։ Ո՛հ, սիրելի եւ. ազնիւ բարեկամ, սրտիս քան կրնամ ան ուրախարար մանկան վրայ պատմել, ան ուսկաւժամանակեայ երջանիկ օրերուն վրայ խօսիլ. բայց ուր են, անդան դարձին եւ. ա՛լ դառնալիք չունին։

«Չկրկնիս աչքերուս ու տնանկը Վ.ռամն հրեշտակ կը կանչէր. Աստուծմէ խրկուած օգնական մը, բոլոր կարուանին ու. վշտակիրներուն հոգալու համար խրկուած ձեռնտու մը էր։ Քանի արդարը, սրտիս ապէրաք նուազցայ։

«Վ.ռամ. ախ, դուն կորսուեան յիշատակ։ հօրս եւ. որդւոյս խիստ կորստեան յիշատակներ։ Վ.ռամին անունը՝ դեռ ինք տատուելիս տարուան չհասած՝ ամէն տեղ հոչակուած էր. ամէնքն ինծի նմանի կու տային, ծառաներս՝ դիս եւ գիլենը երջանիկ կը համարէին այնպէս ապառարդի իշխան մ՝ունենալուն։

«Ընդդիմի ատեն՝ առնուեւ սիրելի որդիս, ցանկալի Վ.ռամն Վարագին՝ ատեա հոգարարձուին յանձնեցի, եւ ըստեղ քովս ըլլալուն հոգալ ամենայն ինչ իրեն ձեռքը վերատանալով, ես բարեկամներս մկիսն հետ զատարարի գացի։ Ներսեհ Եղրատոնդունին՝ մեր բարեկամն ալ ապէսայ պատերազմներն ետ դարձնալով՝ ինծի այցելութեան եկաւ։ Ես Վարարշապատ եղած ատեն եւ ուսմանն գրաղած ժամանակս իրեն հետ շատ բարեկամ ու մտերիմ էի եւ միշտ ատ օրերս ալ դիրքը չէի մոռցեր, իրեն հետ անքրակ զոդի մէջ էի։ Դոն ալ գիտես որ Ներսեհ Եղրատոնդունին ինչպէս Պարսից արքատոնաց սկիզբը հարաւային Հայաստանէն Տարոն աշխարհէն ոտքոյտ։ Ընդ կրակ ու բոց բնութիւնն անշուշտ կը ճանչնաս, երբեւէք գործքերն ուարութիւնը լսած ես։ Ներսեհ իր քաջութիւնովը շատ զօրք ժողովելով՝ Պարսից դէմ՝ բիւր արութիւնս գործքեր բրաւ։ Եւ ալ իրեն շատ սեղամ օգնեցի։ Ես այցելութեան ատեն նորէն ինծի ազատիլով որ իրեն հետ երթամ եւ. Հայոց նշանաւոր գիւղացոյնց օգնական լլլամ, պատրաստուեցայ, եւ դեռ չպատած՝ սիրելի ազգէս հրատարակեն հանքեցր մը տարով, գինքը նորէն տեսնելու, շատ տեսնելու. խոստում տուի. բայց ինչպէս եւ. ուր պիտի տեսնեմ՝ Եղեր։

Հաւարշ ու խաղերը գրուցելու ատեն, որսին մէջ շատ թիւնաբեց նեռեր մնան եղան, եւ քարեց յոթիկ մը սիրելի բարեկամին ձեռքն իր կոթքին վրայ դրաւ, խմոցներնուս համար ինչ որշտի ատատիկ էր գրաւեն բարեխառնի, եւ նորէն անձկով խօսքը շարունակեց։

«Ներսեհ Եղրատանդունին եւ ես ուրիշ մեռմի Ուսանքայր դարդոյն վրայ կուռեցանք. հոն շատերուն ատանենդին անմահարան, մանաւանդ խոյտանի, սրամտելի Վարդանին յիշատակը. Եղրատոնդունին ալ երեւելի եղաւ։ Ես ոգեւորեցաւ Ներսեհին՝ երկրին ատեն իր քովը կենալու ազատանոյ չէի կրնար անալ, որովհետեւ շատարար ըներ եւ անհնարին դուժեր անէս գալով՝ սիրտս կարը կարը կ'ընէին։ Վարարին շարունիներն ու անպիտանութիւնն երբեմնով կ'աւելնար, երկրի վրայ անեցած ամենէն գեղեցիկ բարիքս, սիրելի որդիս պէշ ձեռք ինկած էր։ Ցաւես՝ անկից բաժնուելէս քանի մ՝օր առաջ, վարանի եւ. ապիրատ մարդիկներու ջրոյն եղած էր։ Վարարին թաղութիւնն ու վատութիւնը, որն որ ուրացող Վասակին հետ միացած եւ ուրիշ դեռ ու շարայլ եւ վատնող մարդիկներու հետ մեկ եղած էր, օրէ օր ինչքա կը տարս էին։ Վ.ռամ՝ ցանկալի որդիս, առ ամէն բան տեսնելով եւ. չկրնալով խօսիլ կը հանդիս ու կը մնայիր եւ այնպիսի բանաւորներուն մէջ ոգորութիւնն ալ կորսընցուցած էր։ Թիւնակ՝ իր սենեկին մէջ սնիրեն մը առանձնացած, թեւերը տարածած, Աստուծոյ ազօթքը կ'ըներ, որպէս զի իրեն հանգիստ թիւնն տայ, ան վշտաց ծովուն մէջ զարթիչ եւ նեռահանող իսուն ու հարը սնուել տայ։ Վարարշ մանի գեւի պէս տանս կ'իյներ, եւ. իր մարթիւնեանովն ու ընչարարութիւնը ատեա գրեթէ ոչ, իսկ իր անձին բարարարին վատ ծառայ եւ ստրուկ եղած էր։

«Երբէս Վ.ռամ. յոյսնի ստեղով, ցանկալու սեպուած էր, եւ անոր հանար ան զարհուրելի դարձեր Վ.ռամն վրէժ ստնելու երդում ընելով, յարմար ժամանակին կը սպասէր։ Վեկիլ կարմանի ալ ատեա ու. ատատպելեալ զոյժ մը հասնելով թէ ես մեռած եմ՝ գ.ժբախտ որդւոյս սիրտն ապէրաք ու. վիշտ չմնայ որ չվերատրի։ Սիրայ եւ մխիթարութեան նամակներս, գինքը սեռնելու. անձկութեան նամակներս՝ երբէք ձեռքը չէին հասներ։ Վ.ռամ՝ անգամ մ՝ ալ. ոչինչ չստանալով, որդւոյս խրկած յերս ի՛նչնոյցներ, եւ մեռնելու անհիմ բօիմն եղած ատեն՝ ի՛ուրախանար։ բայց սրտիս աչքերով ու գիտակաց խորանանկութեամբ ալ. կը գիտէր եւ կը զգուշանար որ չլլայ թէ իր չարութիւնն երեւան ելնէ։ Հայաստանի ժառանգներս ալ մոլորուց եւ արշալոյսը ծագած ժամին մինչեւ։ Հրեղէն գունդը ելնան ատենի կարմիր իջնալու ատեն, ատանց հետ կ'ուտեր կը խմեր եւ կը գուարճանար։ Պիտի եղաւ կ որդւոյս վիճակը գիտնալով, ժառայ եղած Վ.ռամիս առաջ մինչեւ։ իր ամէնս սիրար հոգւոյ ոչ ուրախութեան մէջ ընկղմած եւ. ապիտարար ու. գաժան դատաստան մէջ ծիւրած ծնողաց, վերջապէս անկարելի ինկաւ մեր մ՝ալ չելլելու համար։

«Ինչպէս ինքդ գիտես փարատեցաւ, բայց շատ ուշ։ Հաւատարիմ ժառանգներ մեր՝ որն որ իմ կենդանի ըլլալս իմացած էր, հանարձակեցան ինք զինքը վտանգի մէջ ձգել եւ բանտերի մը ձեռք ինծի տալն բան իմացուց։

«Գրեցիկի որ մը արեգակաւոր շրջագարդ ճառագայթներ դեռ ջրին վրայ նոր ինկած եւ անոր փոփոխելէն հոսած ակոյց վրայ մը ձեւացուցած ատեն, այլեւայլ ինչոյ դէպքերով մինչեւ՝ ամէնքը զարթի ու. հորոմ ըլլած ժամանակ, դեռ միայն իսկրին խարհուրդներ, սարատ սիրար մնած մարդիկներուն ալ օր կրնար հանել։ Ան խարին յուսալ իներ՝ որն որ շատ ատենի վերը որդիս կը պահեր, ինծի աւելցուցած մեն էր, ան յուսալ թիւնը՝ սիրտս անհանգարար ու. անհանգիստ կրներ

«Ընդդիմի ատեն՝ առնուեւ սիրելի որդիս, ցանկալի Վ.ռամն Վարագին՝ ատեա հոգարարձուին յանձնեցի, եւ ըստեղ քովս ըլլալուն հոգալ ամենայն ինչ իրեն ձեռքը վերատանալով, ես բարեկամներս մկիսն հետ զատարարի գացի։ Ներսեհ Եղրատոնդունին՝ մեր բարեկամն ալ ապէսայ պատերազմներն ետ դարձնալով՝ ինծի այցելութեան եկաւ։ Ես Վարարշապատ եղած ատեն եւ ուսմանն գրաղած ժամանակս իրեն հետ շատ բարեկամ ու մտերիմ էի եւ միշտ ատ օրերս ալ գինքը չէի մոռցեր, իրեն հետ անքրակ զոդի մէջ էի։ Դոն ալ գիտես որ Ներսեհ Եղրատանդունին ինչպէս Պարսից արքատոնաց սկիզբը հարաւային Հայաստանէն Տարոն աշխարհէն ոտքոյտ։ Ընդ կրակ ու բոց բնութիւնն անշուշտ կը ճանչնաս, երբեւէք գործքերն ուարութիւնը լսած ես։ Ներսեհ իր քաջութիւնովը շատ զօրք ժողովելով՝ Պարսից դէմ՝ բիւր արութիւնս գործքեր բրաւ։ Եւ ալ իրեն շատ սեղամ օգնեցի։ Ես այցելութեան ատեն նորէն ինծի ազատիլով որ իրեն հետ երթամ եւ. Հայոց նշանաւոր գիւղացոյնց օգնական լլլամ, պատրաստուեցայ, եւ դեռ չպատած՝ սիրելի ազգէս հրատարակեն հանքեցր մը տարով, գինքը նորէն տեսնելու, շատ տեսնելու. խոստում տուի. բայց ինչպէս եւ. ուր պիտի տեսնեմ՝ Եղեր։

Հաւարշ ու խաղերը գրուցելու ատեն, որսին մէջ շատ թիւնաբեց նեռեր մնան եղան, եւ քարեց յոթիկ մը սիրելի բարեկամին ձեռքն իր կոթքին վրայ դրաւ, խմոցներնուս համար ինչ որշտի ատատիկ էր գրաւեն բարեխառնի, եւ նորէն անձկով խօսքը շարունակեց։

«Ներսեհ Եղրատանդունին եւ ես ուրիշ մեռմի Ուսանքայր դարդոյն վրայ կուռեցանք. հոն շատերուն ատանենդին անմահարան, մանաւանդ խոյտանի, սրամտելի Վարդանին յիշատակը. Եղրատոնդունին ալ երեւելի եղաւ։ Ես ոգեւորեցաւ Ներսեհին՝ երկրին ատեն իր քովը կենալու ազատանոյ չէի կրնար անալ, որովհետեւ շատարար ըներ եւ անհնարին դուժեր անէս գալով՝ սիրտս կարը կարը կ'ընէին։ Վարարին շարունիներն ու անպիտանութիւնն երբեմնով կ'աւելնար, երկրի վրայ անեցած ամենէն գեղեցիկ բարիքս, սիրելի որդիս պէշ ձեռք ինկած էր։ Ցաւես՝ անկից բաժնուելէս քանի մ՝օր առաջ, վարանի եւ. ապիրատ մարդիկներու ջրոյն եղած էր։ Վարարին թաղութիւնն ու վատութիւնը, որն որ ուրացող Վասակին հետ միացած եւ ուրիշ դեռ ու շարայլ եւ վատնող մարդիկներու հետ մեկ եղած էր, օրէ օր ինչքա կը տարս էին։ Վ.ռամ՝ ցանկալի որդիս, առ ամէն բան տեսնելով եւ. չկրնալով խօսիլ կը հանդիս ու կը մնայիր եւ այնպիսի բանաւորներուն մէջ ոգորութիւնն ալ կորսընցուցած էր։ Թիւնակ՝ իր սենեկին մէջ սնիրեն մը առանձնացած, թեւերը տարածած, Աստուծոյ ազօթքը կ'ըներ, որպէս զի իրեն հանգիստ թիւն տայ, ան վշտաց ծովուն մէջ զարթիչ եւ նեռահանող իսուն ու հարը սնուել տայ։ Վարարշ մանի գեւի պէս տանս կ'իյներ, եւ. իր մարթիւնեանովն ու ընչարարութիւնը ատեա գրեթէ ոչ, իսկ իր անձին բարարարին վատ ծառայ եւ ստրուկ եղած էր։

«Երբէս Վ.ռամ. յոյսնի ստեղով, ցանկալու սեպուած էր, եւ անոր հանար ան զարհուրելի դարձեր Վ.ռամն վրէժ ստնելու երդում ընելով, յարմար ժամանակին կը սպասէր։ Վեկիլ կարմանի ալ ատեա ու. ատատպելեալ զոյժ մը հասնելով թէ ես մեռած եմ՝ գ.ժբախտ որդւոյս սիրտն ապէրաք ու. վիշտ չմնայ որ չվերատրի։ Սիրայ եւ մխիթարութեան նամակներս, գինքը սեռնելու. անձկութեան նամակներս՝ երբէք ձեռքը չէին հասներ։ Վ.ռամ՝ անգամ մ՝ ալ. ոչինչ չստանալով, որդւոյս խրկած յերս ի՛նչնոյցներ, եւ մեռնելու անհիմ բօիմն եղած ատեն՝ ի՛ուրախանար։ բայց սրտիս աչքերով ու գիտակաց խորանանկութեամբ ալ. կը գիտէր եւ կը զգուշանար որ չլլայ թէ իր չարութիւնն երեւան ելնէ։ Հայաստանի ժառանգներս ալ մոլորուց եւ արշալոյսը ծագած ժամին մինչեւ։ Հրեղէն գունդը ելնան ատենի կարմիր իջնալու ատեն, ատանց հետ կ'ուտեր կը խմեր եւ կը գուարճանար։ Պիտի եղաւ կ որդւոյս վիճակը գիտնալով, ժառայ եղած Վ.ռամիս առաջ մինչեւ։ իր ամէնս սիրար հոգւոյ ոչ ուրախութեան մէջ ընկղմած եւ. ապիտարար ու. գաժան դատաստան մէջ ծիւրած ծնողաց, վերջապէս անկարելի ինկաւ մեր մ՝ալ չելլելու համար։

«Ինչպէս ինքդ գիտես փարատեցաւ, բայց շատ ուշ։ Հաւատարիմ ժառանգներ մեր՝ որն որ իմ կենդանի ըլլալս իմացած էր, հանարձակեցան ինք զինքը վտանգի մէջ ձգել եւ բանտերի մը ձեռք ինծի տալն բան իմացուց։

«Գրեցիկի որ մը արեգակաւոր շրջագարդ ճառագայթներ դեռ ջրին վրայ նոր ինկած եւ անոր փոփոխելէն հոսած ակոյց վրայ մը ձեւացուցած ատեն, այլեւայլ ինչոյ դէպքերով մինչեւ՝ ամէնքը զարթի ու. հորոմ ըլլած ժամանակ, դեռ միայն իսկրին խարհուրդներ, սարատ սիրար հոգած մարդիկներուն ալ օր կրնար հանել։ Ան խարին յուսալ իներ՝ որն որ շատ ատենի վերը որդիս կը պահեր, ինծի աւելցուցած մեն էր, ան յուսալ թիւնը՝ սիրտս անհանգարար ու. անհանգիստ կրներ

Մէյ մ՚ալ յանկարծ լսեցի որ ինծի լրաբեր մ՚եկած է, պուն ոնակիկապես քոմս գալու հրամոն տուի։ Զարմանալի ոգեկոյս թիւն մը դիս հանդիսաս չմոգաց, եւ անձամբ ելայ անոր վազելու։ Դամակ մը.... անուս էր։ Փոքր գոյնան ու սրատեսի դամակը բացի եւ... ա՛հ, թող ոզարհոտիցպ...։ Քաղաքութիւն ու սէր, ասելութիւն ու սատակի գոյ. ինծի հետ կը ուզէր սկսուն, չմնայ ապրստհութեան տեսակ, բնաւ դրդասթեան կիրք՝ որ սիրտս ու գլուխս չեղծանի... բայց, սիրելի Սուզէ... ոչ ասա եւ ոչ չկնայով խօսքը յատաջ տանիլ։ ինծի մը բան կիսցոր։

Շուտաջ ոչչոր սրտիդ եւ նպէն սկսաս։ Ա՚Ո՚հ, իշխոմն, իշխոմն, կը դրէս ինծի ծոռաս, դաւեն պարզոյ մին է ինծի, ու գժգոհի ու ապէտարէր գոյժը տալ ուզէսկ։ Աղաչեցէք Ամոսնոյ որ դիս ոգ գոյնոմթիւն շնորհէ ձեզի. ան գժոդակ ու գժատարին լուրը՝ հոգոր ոնոյնեսի պէս կրնար համբերութիւն տայ։ Ուսամ՚ իմ ձեռաքս սեղան սիրոյ եւ հուսատարմութեան ողջոյն կը իրրկէ ձեզի. գուցէ, սիրելի իրնան, գուցէ վերջինն ըլլայ։ Վարոյ՝ ձեր վասահութեան փոխարէն ամբարհուսաճութիւն ու անամոնթութիւն է գրած կը դեռ։ Ինչ եւ ասելիք իրեն նման անմիտներ՝ ձեր ոտրանքն իրենց արնակութեան տեղ բոյսն, մէջը կ՚ելնեն։ Սենոս սիթիրն ու ինչքը գնայ, հուսատարմներս ճնչուեցան, սիրնանութեան ասնոր մարս թիւոն ձեռքն է։ Բարերարս Վոսամ ոգեսիոյ եւ ոնձիսութեանդ տակ կը հնձէ. սիրնոնմնի միսիթարութիւնը սկսան եւ հրեշտակաստեղ։ Ղարդն է, որն որ Եբրահանի բերդն իր սիրելի եղբարց քով կու դայ։ բայց ատիսոն որ Ղարդին ասելիքներուն անոնց վրայ ոչ սատակոյա։ Ա՚ուզէլ նէ սիթուրիս ասնեիսոդ պէս, հոս ոնասարդիք, գուցէ գրաստղին մանիթարութիւնը կ՚ոնեսնաք ձեր որդին դեռ աշխարհքս չհեւացած, պարպանուն ոչսորները չգոնցած, սիրէ մ՚ալ դրկելու։ Զձեզ տեսնելու սատակ տանձանին ու բարձանքդ՝ վերահանին թեռչող կնոջդ գրդեղ կնոջ արգելլ։ կը յուսամ որ դուք ալ պրպտոսի վայրկեան մը հոգոնանելու չէք դանդաղիր։ Նկեր, սուէր, սրայնք նկեր, կարծեմ թէ հոր եւ որդւոյ գնոնքը կը շահիք։ Դա եւ ուրիշ մը Վասանին քոյնն գնէք բարեսիր. քանի մ՚ուրիշ հուսատարմ՝ սանձնոյ դաժրախառնութիւններն վերատրած, իրենք ոչ, գնոյսոյ մէջ կը գտնուին։ Աչսոր Ղարդ իր ընկերներուն մեկուսի անելու։ գրոյ մեր ամենուս գրբեանը հոսոր գոյ մը բերելու համար։ Ապարանքը տեսաբ եւ յոյս չերսի մը նման է, խորին մենութիւնն մը տարբերութիւն չունի։

Դա յուսա եւ սոնոն ունիմ՝ գշտալի գրատ տալերուն կը նայէի. կարծես թէ գաժան երազ մը աչքս տուի. շոգոյով՝ դեռ կը չարչարէր եւ. արեզակն յուսէն ամպի մը սատուերի պէս կը ցրուեր, գլխիս կը դառնար։ Բայց չէ, երազ կամ ստուեր չէր. ամներեւ նշմարութիւն մին էր, որն որ նամակին ամէն մէկ բառն ու խօսքն առաջ։ Ա կը բերեր։ Ղերջոգէս ան նկարը չոգոն որդ գլուն աչքիս փայլելով՝ մեկէն գլխէս մինչեւ կոգնքս թաւալեցոց եւ հոն ցատերս բիւր վերը բացաս։ Հեռագրատարական ուժով մը տանչս ելայ եւ սիրելի բարեկամս, ներսէհին վրանը վազելի։ Թէկ հրիս խոսք միայն ազեակոյ քոզը մեկզի ասին։ Քաջին եւ. ասիս դասակս նրեսէհին սիրոյ լարժեցաս, ձեռքս բռնեցաւոյ եւ. ոգամանութեամբ հրատարակեան ասուլան պէս, եւ՝ հետս ուրիշ հուսատարմ մ՚ալ ասա՝ որն ուրայոյ։ ասուն հոսոնեսոյ գրոյնեսոյ չէի տեսներ։

ԱՔՕՆԱՅԱՆ

Հասկական խոնարհութիւն եկեղեցւոյ վերջին հորթոր գրուած գեղեցիկը։

(Վերջ։ Տես 1852 թիւ 48։)

ՏԵՍՈՒԹ իմ, եկեղեցւոյ գեղեցիկ գրուած խորհրդաւորութեանցս մէջ անցնիս գալուն վերջին եզերքն ու ան գալուս սեռիքը հասեր էր։ Անոր մէջ ձեզի յիշեցուցած պատահարներս միայն քանի մը նշանաւոր դարձերը ու առանձին տեսարաններ էին անանկ մէկ ալիքած ու խառնվարդոյ ժամանակի մը, որուն կատարածը մարդկային կերոյով մնացեալ խոր տրտմութիւն ու վշտատութիւն մը միայն կը բերէ։ Վասն զի ինչ բան աւելի դառ ու աւելի սատակի վիրք բերէ ինձի տարբ մեղուս տրամին, քան անտառաւաղութեան ու չարաբնեան յաղթանակը, քան այնպիսի վիրք ու վայրենական բռնութիւնը, որն որ Քրիստոսի տեղակալին նուիրական անձին դէմ ի գործ դրուեցաւ՝ գերութեան եւ աքսորի ատանելով գՊիոս Վ. Էջերտոգ, որն որ իր ազնիւ հոգին աւանդեց իր նեղելոներուն ու. իր դահիճներուն մէջ։

Ստուգիս գնեար ասով տմնոց օրերը յուսահատ յուսաբեկ ելլալ կընային ամենք քահանայապետին երեսաւոր վրայ եղած թշնամական ու հենդնական ծեծաղենրուն համար կարմանոյ ու ափերնուան մեռաւ։ Նոյն իսկ Հռոմ՝ քաղաքը, կաթոլիկ մտքեան գինդրանք գոգարրեր ամենայն հոգոր ոտիպոպական պահանջմանն դէմ հնչ ոչ ոչ մ՚ զլուսեր նե, ալ փոքր արիկը փրմեաւ։ Փոռանգանեան գոյքը Հռոմ կոսեց ցասակ, քահանայապետը նոյն իսկ իր պալատին մէջ մեկ ու կէս տարի դերի նստեցաւ. եւ. վերջապէս 1809 Պապոյ 17ին կոյսերոսկոսն հրամարակ մը քարոզեցաւ եկեղեցւոյ տերութիւնը Դաւդիպոյն հետ միացուց։ Սուգիս յաւալ՝ յիշատակ կոմուղիկ եկեղեցւոյ ամէն հաւատարիմ որդւոցը։ Ա.մ Պիոս Ի. ան դրծոգոտեանն պատասխանը շատ քաջագոյ։ Նոպոլէոնին վրայ նեղմբը կարդացուեցաւ, եւ որպէս յուսոյնեալ՝ յոյսանի էր թէ ասոր հետեւութիւնն ինչ պիտի լլլար։ Առանկ հանդարտութիւն մը չէր սպասուեր։ Քահանայապետ նորէն բռնուեցաւ ու բանի Դաւդիպ տարուեցաւ։ Սամ ուրիկ եկեղեցին տասը տարի մէջ երկրորդ անգամ տեսաւ նոյն դէպքը։

Ան ժամանակը նորէն յուզեցաւ այն տարտնոպարեր խնդիրը, թէ ուր պիտի վերջանայ ու լուտ, թէ ինչպէս կրնայ քահանայապետ մը ընդհանուր եկեղեցին կառավարել առանց ինքնիշխանութեան, առանց ազատութեան եւ. ուրիշ տիրոջի մը իշխանութեան ենթակայ։ Ինչպէս կրնայ յլլալ, որ առով միութեան կապերը լմնցնան, ու բաժանուին։ Եւ հերձուածը. ձեզնի ասաս։ Անանկ ժամանակ մը եկած հասած էր, որ փրկութեան յոյսը գնաւելն չէ ու չիք էր եղած։ Նէ ուստի պիտի դար օգնութիւնը։ Սակայն աստուածային Նախախնամութիւնն աս անգամ ալ ամէնքս զարմանոնները։ Քանի մը տարի հոգեր թէ անցած էր, քանորը բարդարին եւ ի հիմանէ փոխուեցան։ Դաւդիպոյ կայսրը նպատակ լուած տուն՝ այսանելով մը հարկացան էր։ Ինչ, քահանայապետը էր կարծէ որ ասով իմ զարքիս ձեռքէն հրացանները պիտի իյնան։ Ա.մ ոչնա ճշմարտիս հրացանները թափելու բնական. բնական զանոնք կարտերեն սա՛ դրուն ասուելով, բնական հարիւր հազարներով, բնական հիւսիսային ձիւնաբերդաշուրտ. մրայ։ Դաւդիպացւոյ կայսրը մի եւ նոյն Գոնդէնոյպլի մէջ իր թագէն հրաժարելու ստիպուեցաւ, ուր որ այնչափ երկար տուն գՊիոս Ը.ոմ թանապարել կը պահէր այնպիսի անարժան կերպով։

Հոս մեզմէ դուն մրաը չեն իմաց ան գէրդերը, որոնց տեսարան եղար. Հռոմ մտարու։ Դուսեւ հիմնուեան քահանայապետն որ Պիոս Թ. ամենուեցաւ ատերախ. մտնելնէ, մտնելնէ եւ ամենուրեք ողջունելութիւնն՝ իր երկիրներէն դուրս ստրատոնի մի մնուելու, սակայն ինքն ալ նորէն իր մայրաքաղաքը մտաս այնպիսի (Պապ գնալոյ) օգնութեամբ, որ շատերուն մարքին ալ չէր անցնիր։ Ապա լիսան ատարան ընտիրոյքի մէջ 3 Պապ տանուն աքսորի զացած. այլ եկեղեցւոյ վիճ չատանելու երրեր։ Ամենակալ Աստուծոյ ասանկ մեկ ոգեշունչուելիները մեր վատահութիւնը զորացնեն, մեր ոգիրը քաջալերէ։ Բայց ինչ կ՚ըսեն եկեղեցւոյ հակառակորդները։ Նոխանանութեան նոյն գործերուն համար։ Եղանեերդ չեն հրնար ու բանալ, միայն իմ ուրիշ մեկնութիւններս կու տան, եւ ի վախճանի իրենք դիրենք անոյ կը միսիթարեն թէ առ իրենց առելի պատուական կուսակցութիւնը վերջինն է, ոչ թոյլտին նորինն է եւայլն։ Մենք չենք կրնար հաւատարարդներուն ա՛ն երեւակայութիւնը կորզել համար, բայց անանք ոչ չեն կրնար մեզի հաստատելու մը վրայ վատահութիւնը հանել։

Ինքնիշխանութեան խնդիրներն զատ կուիներ ալ պատահ տիրան ան մեր գարուս մէջ։ Բայց ոչ անպատ՝ Աստուծոյ մատ բռնեցաւ. ուրիշ գերմանական տէրութիւն մին էր յատաջ անցնորդ։ Գոլոնիայի մէջ այնպէս կը կարծուէր թէ եկեղեցին մեռեալ ըլլայ։ Բայց անիկայ կը ենթի։ Տերութեան ոգիրոր վարդապետներն ու հին վարժարանները անոր թագաւոր հանդէսը կատարելու կը պատրաստուին։ Այլ հոս խիստ հարուածի մը հանդիպեցան։ Արքի ընդհանուր ենթարդ ու պատերազմի շինուելիցան, Գոլոնիայի արքեպիսկոպոսը կը բռնեին 1837ին Դեկտեմբերի 20ին առանց քննութեան, առանց վճռոյ, ոչ ոչ մի կը տանէին։ Ինչո՞ւ. վասն զի անիրաւ պահանջմանց դէմ կեցած էր, վասն զի խառն ամուսնութիւնց խնդրոյն մէջ իր պարտուցն ու խղճին հրամայածին պէս շարժած էր։ Ուրիշ ոեպամներ ալ ասանկ ու. առիթ տուին քանիներ պատահեր ու անկեան անոյնք էին, բայց ան դեռ այնպէս չեղաւ։ Դոյն խրեն իրրեւ եղեկոյական հարուած մը բոլոր կաթոլիկ աշխարհքին երեսանը մը բերաւ։ Ամ տեսարանին ոչ քնանալը եւ ոչ բարեկամը անտարբեր մնացին։ Քահանայապետին մէկ ատենագրութիւնը խնդիրը յուսաւորեց։ Եկեղեցին իր կողմն ունէր քաջամտաւոր նահատակներ. եւ երբոր լուսանանար Կիսուսէս իր Նոր Աստուա անուն գրքին տապարեկ ինքա. Հոն նիզակները խորտակեցան, հոն կայծեր արձակեցան. հոն յայտնութիւնը կատարեցաւ։ Թէպէտ Գոլոնիայի արքեպիսկոպոս կղզին Ուլոտոսը նոյն միջոցին մեռաւ, բայց իր անուան պայծառութիւնը միյոտ անշէջ պիտի մնայ։ Ամ բանեցաւ վրայ Պրուսիայի կառավարութիւնն ալ իր բռնած ճանապարհն դարձաս։

Դիտ. որիշ շատ դէպքեր կան, սակայն մեր ժամանակին ասանց սանոնուն ալ չգաւնելուն՝ միայն մեկ երկու բան կը յիշեմ, որոնք առարկ. մնացորդ թեան արժանի նեւ Ամենայ. հնանց ասիրութիւն մ՚եղած էր պատուութիւնը ծերքեր. թիւրել, ծամանուել ու. ստայոր վիճակի մը մեջ հրատարակել. բայց մեր որերը ասոր անարժանութիւնը տեսնուելով՝ թող տրուեցաւ. ու. ոչուեցաւ պատանական դիտութիւնն աւելի հիմնարան ու. ուսկի պատուաւոր կերպով նայուիլ։ Շատ յուսակամս մարդիկ, որոնց մէջ նաեւ. քիչ մը պատուաւոր Թաղդեպրիններ, մեկ դի թողուցին այն միջին զարէն ու. Լուսինի ատենէն մնացած իրենց սիրական հղանակը, եւ. իրենց մանաւոր զարդը եւ ուսում՝ ոչ ոչ ուրիշներուն գիմեցաւ։ Ամ մանրախոյզ քննութիւնեց պատեղը մեծապես նպաստաւոր հղաւ եկեղեցւոյ։ Ասանցմով որոյսի որ անուանեալ բնակարգիչներուն (Réformateurs) անհարատաւ փառքը նուազեցաւ ու. չինաւ. Նէ, այնչափ ալ մեծամեծ քահանայապետաց փառաւորութիւնը՝ նոյն իսկ ոչչահատանելուն քննութեամբ աւելի եւս հատաւ ու պայծառ կերպարանք մը ստացաւ։ Ինչպէս որ հին եկեղեցւոյ մը պատերուն առաջուան ազնիւ նկարները լեռնագոյն փոշոտ նկարչի մը նոր ձեւի ընդունելով՝ ծաղկուելի, ու ժամանակի մը ետեւ այն վրայի եկամուտ ծեփերը մաքրուելով ու հանուելով՝ առաջին գարդարներուն զարդարանքը նախնական պերճութեամբ մեր աչքին երեւար։

Հոս պէտք եմ յիշել, որ կամ ուրիշ եկեղեցւոյ ոգասկաց ընկերութիւններն ու. ուսարարութիւններ շատցան ու. կը շատանան։ Ամենայն չէ թէ միայն որդէն հաւատացեալ. եկեղեցիներու մէջ կը տեսնուի. այլ նաեւ խիստ հեռաւոր գաւառներու մէջ ալ։ Ամերիկայի ու Ասիայի առաքելութիւններն զատ՝ Ամերիկի միջոցներն ալ գլեսաւորարար Լուսորիայի ոգեղութիւնամ ասանկ քարոզիչներ տունեցան։ Այն Եւեւասանը (Ուոքոն, Nigritie) ու այն իսկզմ ուսամարի, վայրագ ու գոյներնի մեռցած խստիչիկները ստացան իրենց երջանկաբար կրթիչներ, գրոնց ջանքը գիւրացնելու համար մեծապես ձեռնաւոր եղան Լուսորիա։ Դաեւ քրիստոնէական հղաբարութիւնան ընկերութիւնները կը շատանան. ստիկայ թեպէտ ամէն տեղ է, բայց Դաղդիայի գեղեցանոյ չեղաւ։ Լիթէ անցեալ գարուն վերջերը, միասն հարար քահանայ իրենց կոչման հաւատարիմ մնացած յիշեցնեն նե, հիմնակ ալ անոնցմէ գատ նոյնչափ մեն ալ կաւատանք կան, որոնք չէ թէ միայն կանանց գարոնն ամենահարկաւոր կրթութեան մեծամեծ ազգաներ կ՚ընեն, այլ նաեւ հեռանց արտանելուն փափաքոյր օգը քրիստոնէական պիտութեան բաղասամով կը լրցընեն։ Ու վերջին ատենները եկեղեցւոյ դոնոյան նեկատոնամ ստացած բարեսիրի պայծառութիւններ չեն ուզեր տեսնել գլխաւորարար մեր բարեկամն հակառակորդները. կը գանդատուն, կը դեղանին, եւ մեզի դէմ կուենը. կ՚ելնեն, որպէս զի եթէ կարենան՝ նշանները անհաստատել գաղտնեն, եւ կամ գոնէ մոնց յորդը նուազցնեն։ Սակայն իրենց առ դիպի կ՚ազատիցեր, որ գէթ պատուաւոր գնդերով կռուին. եւ թէ իրենք ու թէ մենք ինդրդ մը թեր ու գէմ եղած պատանեաները հանդարտութեամբ եւ անկողմնատրութեամբ կշռել կ՚ուզենք նե, միայն պատանեներուն ծանրութիւնը գիտենք, եւ ոչ թէ այն գաղտն ատաղութիւնը՝ որով անոնք նեսարի մէջ կը դրուին.....։

ԸՆԹԵՐՑԵՐ ԳՐԱՏԵՍՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԻԻԳՈՆ, ՄԱՐՏԻ 5

Ամստերտամ 100 ռոնիսանի թուղթեր՝	228	արծ. ֆիոր.	2 ամս.
Ամիսուրգ 100 ռոնիսանի ֆիորին	109⅝ ,,	,, ,,	¼ ,,
Լիվոռնոյ 300 Դասկան. լիրա՝	106⅜ ,,	,, ,,	2 ,,
Լոնտոն 1 փունտ սթերլին՝	10.50 ,,	,, ,,	1 ,,
Համբուրգ 100 մարկ բանկի՝	243 ,,	,, ,,	2 ,,
Մարսիլիա 300 ֆրանկ՝	— ,,	,, ,,	2 ,,
Մադրիտ 300 առատրիական լիրա՝	109⅞ ,,	,, ,,	2 ,,
Փորթիզ 300 ֆրանկ՝	129¾ ,,	,, ,,	2 ,,
Գրանդիզ. առ Մոսկ 120 ֆիոր.	109 ,,	,, ,,	3 ,,
Պոլիս (Փետր. 26) 454—456 փարայ՝	1 ,,	,, ,,	31 օր

ՎԻԵՆՆԱ
ՊԱՏՐԱՍՏԱԾ ՄՈՒԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ԱՅԳԵՊԱՆԱՑ ՎԱՆՔՔԷ